

GÁSPÁR ANDREA^{*}

A magyar adórendszer egyszerűsítésének okai és lehetséges hatásai

Abstract

There are nearly 50 different tax categories in an effect currently in Hungary. These request a different acknowledgement, in payment deadline doing the dirty of the taxpayers. Hungary occupies the 111. place in a hierarchy classifying the simplicity of the taxation according to the study of tax payment with 2009 titles prepared by IFC between the examined 181 countries. I examined it in my analysis in our taxation ensued changes. The changes complicated our fiscal system in some cases. But there is a tax category like that pl. personal income tax, where 4,6, there were 2 tax brackets in validity then. It continued with “Eva”, “Ekho” introduction then simplification, which all of them are until the today’s day continuously on an agenda, yes. International – European Union ensued in his member states mainly – examining tendencies it adapting opportunity and I deducted my inferences analyzing its possible effects onto the Hungarian tax brackets and tax categories.

1. Bevezetés

A jó adórendszer követelményei évszázadok során alakultak ki, de nem könnyű őket betartani. Ezek közül egyet emelek ki, az pedig az egyszerűség (áttekinthetőség), mely különösen a közgazdasági, a hatékonysági és a politikai funkció szempontjából különösen fontos követelmény. Ha az adó könnyen kiszámítható, nehéz eltitkolni, a fizetési kötelezettség alól nehéz kibúvót találni. Az ilyen adórendszer bevezetése, illetőleg az adó behajtása viszonylag olcsó is.

Magyarországon jelenleg közel 50 különböző adónem van hatályban, melyek eltérő bevallási, befizetési határidő betartását követelik meg a jogkövető magatartást gyakorló adózóktól. IFC által készített „Adófizetés 2009” című tanulmánya szerint az adózás egyszerűségét osztályozó rangsorban Magyarország a 111. helyet foglalja el a vizsgált 181 ország között. Elemzésemben a rendszerváltást követően próbáltam nyomon követni az adózásunkban bekövetkezett változásokat, melyek néhány esetben sajnos inkább bonyolították az amúgy is lassan átláthatatlan adórendszerünket. Akad olyan adónem pl. Szja, ahol 4, 6, majd 2 adókulcs volt érvényben. Majd az Eva, Ekho bevezetésével folytatódott az „egyszerűsítés”, mely mind a mai napig folyamatosan napirenden van. Nemzetközi – főleg Európai Unió tagállamaiban bekövetkezett – tendenciákat vizsgálva adaptálási lehetőséget és annak lehetséges hatásait elemezve vontam le következtetéseimet a magyar adókulcsokra és adónemekre.

2. Anyag és módszer

Elemzésemben az APEH által kezelt adó és adójellegű bevételek alakulását vizsgáltam. Az általam használt adatok az APEH és a KSH adatbázisából származnak, melyek kumuláltak, egyedileg be nem azonosíthatók.

Vizsgálódásom során matematikai és statisztikai mutatószámokat használtam fel a változások és összefüggések feltárására. A 90-es évek közepétől napjainkig tartó időszak adatsorait használtam fel elemzésem során.

^{*} PhD-hallgató – Szent István Egyetem, Gödöllő.

3. Adókról

Pénzügyi elvonások egyik kategóriája az adó, mely kényszer jellegű, vissza nem térülő, visszafizetés nélküli általános pénzbeli szolgáltatás, amelyet jogszabály alapján hajtanak be (Herich 2007). Az adókat több szempont szerint lehet csoportosítani. Adóviselés alapján az adók lehetnek indirekt és direkt adók.

Indirekt (közvetett) adók, melyek termékekhez, szolgáltatásokhoz kapcsolódnak, a termék felhasználóját, a szolgáltatás igénybe vevőjét terhelik. Ilyen az Általános forgalmi adó (ÁFA) és a fogyasztási adó.

Direkt (közvetlen) adók, melyek a lakosság jövedelméhez és a társaságok gazdasági tevékenységéhez kapcsolódnak. Ilyen a Személyi jövedelemadó (Szja), Társasági adó (TA), EVA.

APEH által kezelt adójellegű elvonások közé tartoznak a társadalombiztosítási járulékok, melyek adóként viselkednek, s a munkavégzés, gazdasági tevékenység során realizált jövedelem után fizetendők. Két nagy csoportját különböztetem meg a szerint, hogy kit terhel a befizetési kötelezettség (munkaadót és munkavállalót terhelő társadalombiztosítási (Tb) járulékok).

4. A magyar adórendszer

Az uniós tagállamok adóreformjait három tendencia alakította, melyből az egyik az adózás egyszerűsítése. Egyszerűsítés főleg az adókulcsok csökkentését és az adóbázis kiszélesítését kombináló reformokban valósult meg.

A negyedik adóreformra 1988. január 1-jén került sor. Számos adókötelezettség megszűnt (pl. béradó, vagyonadó, általános jövedelemadó stb.), egyes adók alapja és mértéke megváltozott (pl. nyereségadó), valamint új adók léptek életbe (pl. Áfa, jövedelemadó). Adóreform hatására létrejött a vállalkozói adó, mely az egyéni és társas vállalkozókat azonos módon szabályozta. Előrelépés következett be a nemzetközileg is elismert adórendszer irányába.

A piacgazdasági átmenetet megalapozó hazai adóreform az uniós tagállamokkal ellentétben egy szervesen átalakulás során alakult ki (Pitti 2006). A reform hatásaként a lakosság jövedelmének adóztatása fokozódott, a lakossági befizetések megnövekedtek (Kállai 2000). 1996-ban 53-féle jogcímen történt elvonás. 1998-tól ötödik nagy adónemként a jövedéki adó bevezetésre került hazánkban. 1999. évben közel 70-féle adónyomtatvány és további 20-féle járulékkal kapcsolatos bejelentési, változás-bejelentési nyomtatvány volt használatos (Ilonka 2004).

Az Áfa egy többfázisú, nettó, általános, végső soron a fogyasztókat terhelő adónem. Magyarországon 2004-ben 25% a normál és 12% a kedvezményes ÁFA kulcs, mely megfelelt az Európai Unió elvárásának, de a maximumot képviselte. Magyarországon 2006. évben a 25%-os adókulcsot 20%-ra mérsékeltek, mely kedvezőbbnek ítéltető. Ez a törvény volt a legstabilabb a törvények között, melyet radikálisan megváltoztattak 2007. évben.

Személyi jövedelemadót érintő változás a sávhatárok kiszélesítése és a sávok kettőre történő lecsökkentése volt. Az összevont adóalap adója 1995-ről 2007. évre négy és félszeresére emelkedett. Az önbevallók aránya 52%-ról 79%-ra növekedett. Ez a törvény minden évben változik, sőt most már annak is tanúi vagyunk, hogy ezen a magánszemélyek legszélesebb körét érintő törvény sajnos már év közben is változik. Így téve szinte lehetetlenné a jogkövető magatartás betartását.

A társasági adó az adózó bevételszerzésre irányuló gazdasági tevékenysége során megszerzett jövedelmére vonatkozik. Az Európai Unió tagállamait tekintve Magyarország ki-

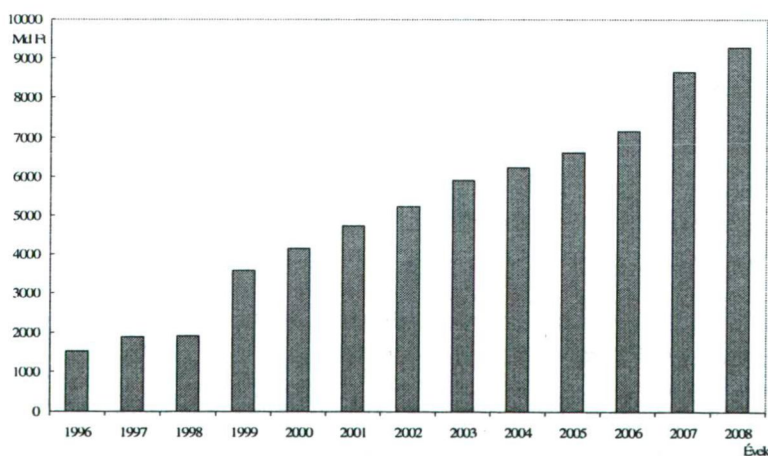
emelt helyen szerepel, mivel 16%-os adókulccsal a tagországok között az előkelő 5. helyen áll. Magyarországon a Ta mértéke több lépcsőben csökkent a kezdeti 40%-ról 36-ra, majd a kilencvenes évek közepére 18%-ra mérséklődött, s 2004-ben 16% lett.

Társadalombiztosítási járulékok, melyek kockázatközösségen alapuló, kötelező jellegű, megszerzett/bejelentett bruttó munkabért terhelő adónem. Alapvetően két kategóriába sorolhatók. Vannak Nyugdíjbiztosítási Alapot megillető és Egészségbiztosítási Alapot megillető járulékok, melyek még külön két csoportba sorolhatók (foglalkoztató terhelő, illetve biztosítottat terhelő járulékok). A járulékok mértéke minden évben változnak, sőt 2006. szeptember 1-jétől a nyugdíjjárulék és az egészségbiztosítási járulék még két részre bomlott a pénzbeli és természetbeli járulékokra. A járulékok 2002-ben voltak a minimális értéken (összességében 40,0%), a vizsgált évek mindegyikében 41,5-44,5% között mozgott a járulékelvonás százalékos mértéke. Sajnos a járulékok rendszere egyre bonyolultabbá váltak, azzal párhuzamosan a nemzetközi trendeket figyelembe véve hazánkban sajnos magas az élő munka terhe.

Az adózásra (bevallás, bejelentés, befizetés és nyilvántartás) fordított idő 2007. évben hazánkban 340 óra volt, mely a 178 országból álló listán hazánkat a 126. helyre pozícionálta. A legkevesebb időt az első helyen álló Maldív-szigeteken (0 órát) a legtöbbet pedig az utolsó helyen álló Brazíliában (2.600 órát) töltenek el adózással. Tehát hazánkban átlagosan napi fél órát foglalkoztunk adózással 2007. évben.

5. Adóbevételek alakulása

Az 1. ábra az APEH által kezelt adóbevételek alakulását mutatja a vizsgált években. Az ábrán látható, hogy 1998. évre az adóbevételek nem növekedtek, majd ugrásszerű emelkedést mutatnak. Ennek a növekedésnek oka a járulékkonzolidáció, hiszen 1999-től kezdve a járulékokat az APEH szedi be, és így mint ilyen adók módjára viselkednek. 2008. évre a kiinduló évhez képest több mint a hatszorosára emelkedtek az APEH által kezelt adóbevételek.

1. ábra. Adóbevételek alakulása
(Forrás: APEH adatbázisból saját szerkesztés)

Az indirekt adók összes adóbevételből való részesedése folyamatos csökkenést mutat (1. táblázat) míg a járulékok közel 35%-os részesedéssel a direkt adókat is megelőzték.

1. táblázat. Az APEH által kezelt legfontosabb adónemek arányának alakulása az összes adóbevételből

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ta	7,3	7,7	10,5	6,9	6,6	6,7	7,6	7,0	7,2	6,5	6,5	5,9	5,2
Szja	31,2	29,8	34,6	21,5	22,5	23,6	24,3	22,2	21,8	21,7	22,1	20,8	21,5
Eva	-	-	-	-	-	-	-	0,5	1,1	1,4	2,0	1,8	1,8
Áfa	34,2	35,9	42,0	26,3	27,7	26,3	24,9	28,7	27,7	26,9	25,6	22,9	22,8
Fogy. Adó	14,7	14,2	1,6	0,8	0,8	0,9	0,9	1,0	0,1	-	-	-	-
Tb	-	-	-	33,9	32,2	32,2	32,6	32,4	33,3	34,3	34,4	33,6	33,1
Eho	-	-	-	4,4	4,4	4,1	4,0	2,9	2,7	2,5	1,5	1,3	1,3

Forrás: Saját számítás

6. Egyszerűsítési lépések és hatásai

1999. évben a személyi jövedelemadó korábban 5 kulcsos sávosan progresszív adó-rendszere 2 kulcsos lett, ám az adójóváírás csökkentése, az adótábla valorizáció elmaradása növelte az adóterheket. Az egy adófizetőre jutó fizetendő adó a vizsgált években – 1996 és 2006 éveket kivéve – minden évben emelkedtek. A kiinduló évhez képest 2007-re 3,9-szeresére emelkedett a fizetendő adó egy adófizetőre jutó értéke.

2003. évben vezették be az Egyszerűsített vállalkozói adót (EVA), amely bizonyos feltételek mellett választható. 2005-ben az adó mértéke az adóalap 15% volt, s várhatóan 2010. évben 30%-ra emelkedik. Az EVA alapján adózó vállalkozó, társaság esetén az eva kiváltja többek között a társasági adót, osztalékadót, személyi jövedelemadót és az általános forgalmi adót. Ebből az adónemből a központi költségvetésbe 2005. évben 91,7 milliárd Ft (2. táblázat), 2008. évben pedig 167 Md Ft folyt be, mely az összes adóbevétel 2%-át sem éri el.

2. táblázat. EVÁ-t választó adóalanyok és általuk fizetett adó alakulása

Megnevezés/Évek	2003	2004	2005	2006	2007
Adóalanyok száma (fő)	54 620	80 532	93 157	98 133	97 546
Fizetett adó (mó Ft)	30 995	66 990	91 657	143 503	152 804

Forrás: APEH adatbázisból saját szerkesztés

Ugyancsak a vállalkozások adminisztrációs terheinek csökkentéséhez járult hozzá a 2005. évben bevezetett Egyszerűsített közteherviselési hozzájárulás (ekho) is. Ezt az adónemet csak bizonyos foglalkozást végző magánszemély választhatja 25 milliós árbevétel alatt. Az ekho a Szja és a Tb kötelezettségeket váltja ki. Mértéke 15 és 25% (Herich 2007).

2004. évben az adózás rendjéről szóló törvény új adómegállapítási módot honosított meg a személyi jövedelemadózában: az adóhatósági adómegállapítás rendszerét. Az adózó dönti el, hogy választja-e persze bizonyos feltételek teljesülése mellett. Ezzel a magánszemélyek egy kis része nem saját maga tölti ki és juttatja el adóbevallását az illetékes adóhatóságnak, hanem ezt az adóhatóság teszi meg, az adózóval szoros együttműködésben. Ez az adóadminisztrációs terhek csökkentését hozta magával, bizonyos adózói körben. De pont ott volt egyszerűsödés, ahol csak egy adóbevallási határidőhöz kell alkalmazkodni. Szerintem ez a megoldás csak részben járult hozzá az egyszerűsítéshez. Főleg, ha még azt is figyelembe vesszük, hogy az önbevallók aránya 2004-ben még csak 54,6%-ot, 2007. évben már 79,4%-ot tett ki.

Előre láthatóan 2010-től megszűnnek az adókedvezmények (megmarad pl. a családi és személyi kedvezmény, valamint az őstermelői kedvezmény), mely az egyszerűsödést szolgálhatja.

7. Következtetés

A magyar adórendszer túl bonyolult és szerteágazó, mely nem alkalmas a jogkövető magatartás betartatására. Hiszen sok esetben még a jogszerűen eljáró magánszemélyek is a törvény folyamatos módosításai miatt nem tudják nyomon követni a törvényi változásokat. 2007. évben több mint 50 különböző adónem, 150-nél is több befizetési jogcím és sokféle bevallás volt hatályban.

A sok kivétel és kedvezmény nem hivatott azt a célt szolgálni, hogy az adminisztrációs terhek csökkenjenek. Éppen ellenkezőleg. Ez pont a bonyolultságot, az átláthatatlanságot növeli meg. Egy „egyszerű” Szja bevallás (53-as bevallás), melyet minden jövedelmet szerző magánszemélynek ki kell(ene) töltenie (bizonyos esetek kivételével) minden év május közepéig, a bevallás maga minimum 20 oldalas (ha a magánszemély nem őstermelő vagy egyéni vállalkozó, mert akkor még több), és a hozzá tartozó kitöltési útmutató pedig majd 70 oldal.

Napirenden lévő egyszerűsítési megoldások között szerepelt az egykulcsos adórendszer bevezetése. Jelenleg összesen 22 országban van egykulcsos adórendszer a világon. Általában az adókulcs nem egységes, a vállalkozásokat és a magánszemélyeket nem azonos kulcs terheli és az Áfa kulcsa is különböző. A nemzetközi gyakorlat is az adóharmonizáció (pl. egykulcsos adórendszer) irányába halad. Uniós tagállamok közül Romániában és Bulgáriában is bevezetésre került az egykulcsos adórendszer, mely a sávosan progresszív adóval szemben csak 1 kulcsot tartalmaz, ezzel segítve elő az egyszerűsödést (Bessenyei 2005). De a magyar adórendszerben nem az a fő probléma, hogy nehéz lenne 2 vagy 3 különböző kulccsal besorozni az adóalapot, hanem az a probléma, hogy az adóalap kiszámítása a különböző kedvezmények, kivételek miatt bonyolult. Az egykulcsos adórendszer bevezetése nem azért előnyös, mert egységes kulcsot biztosít, hanem azért, mert a korábbi kedvezmények megszüntetése által lehetőség lenne az adóadminisztráció egyszerűsítésére és az adóalap kiszélesítésére. Makroszintű adatok elemzése arra a következtetésre vezet, hogy a reformok az adómorált javíthatják, persze csak akkor, ha a reform egyúttal az adóadminisztráció egyszerűsítésével is járt, de a bevételekre nem voltak szignifikáns hatással (Saavedra 2007).

Irodalomjegyzék

- Bessenyei Gábor (szerk.) (2005): EU-tagállamok adózása. Saldo, Budapest.
- Herich György (2007): Adótan, Penta Unió Oktatási Centrum, Pécs.
- Ilonka Mária (2004): Az adózás története az őskortól napjainkig, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Kállai Lajos–Sztanó Imréné (2000): Adók, illetékek, járulékok és vámok, Saldo, Budapest.
- Pitti Zoltán (2006): Nemzetközi adóverseny és a hazai jövedelmek versenye az adókkal, Magyar helyteremtés Európában, Nyíregyháza.
- Saavedra P. (2007): Flat Income Tax Reforms, Ch. 8. in Fiscal policy and economic growth, Gray C., Lane T., Variudakis A. (szerk.), World Bank.